

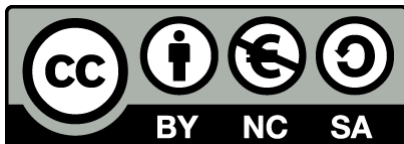
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά
μαθήματα ΠΠ

Αρχαία Ελληνική Ιστορία

Ενότητα 2: Αρχαϊκά χρόνια

Αγγελική Σύρκου
Τμήμα Φιλολογίας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σκοποί ενότητας

- η κατανόηση των αιτίων και των συνεπειών του β' αποικισμού καθώς των αλλαγών (αγροτική κρίση, οπλιτική φάλαγγα, εφεύρεση νομίσματος) που διαμόρφωσαν νέες πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες.

Περιεχόμενα ενότητας

- Η ενότητα αναφέρεται στα εξής γεγονότα των αρχαϊκών χρόνων: στον Β΄ ελληνικό αποικισμό (αίτια, χαρακτηριστικά, συνέπειες), την κρίση της αριστοκρατίας και τον θεσμό της τυραννίας όπως εκδηλώθηκε σε διάφορες πόλεις (Κόρινθος, Σικυώνα, Άργος, Σάμος, Συρακούσες)

Αρχαϊκά χρόνια

800 – 479 π. Χ.

Ο 2^{ος} ελληνικός αποικισμός (8^{ος} – 6^{ος} αι.)

- Ελληνική εξάπλωση στη Μεσόγειο και κρίση της αριστοκρατικής κοινωνίας.
- **2^{ος} ελληνικός αποικισμός** → οργανωμένη επιχείρηση από τη μητρόπολη με χαρακτήρα αποδημίας σε πιο φιλόξενες ακτές
- νέες πόλεις → αυτόνομες
- Από 8^ο -6^ο αιώνα η πόλη παίρνει τη μορφή που θα την οδηγήσει στην αποθέωσή της. [Εκτός από την Αθήνα δε μπορούμε να ανασυστήσουμε την πολιτική ιστορία των περισσότερων ελληνικών πόλεων. Αριστοτέλης, *Αθηναίων πολιτεία*.]

Τα αίτια του αποικισμού

- **κίνητρα εμπορικά** (κυρίως) λόγω ανάπτυξης σιδηρουργίας.
- **η δημογραφική έκρηξη 9^{ου}** → ανάγκη για δημητριακά που δεν ήταν επαρκή στην Ελλάδα.
- ίδρυση αποικιών στη νότια Ιταλία, όπου οι Μυκηναίοι είχαν εμπορικά πρακτορεία.
- αιτίες αναχώρησης → **εσωτερική κρίση** της πόλης (π.χ. Τάραντας).
- **στενοχωρία** (έλλειψη καλλιεργήσιμης γης): οι παραδόσεις των αρχαίων πηγών και η μελέτη τοποθεσιών δείχνουν πλούσιες αγροτικές γαίες.

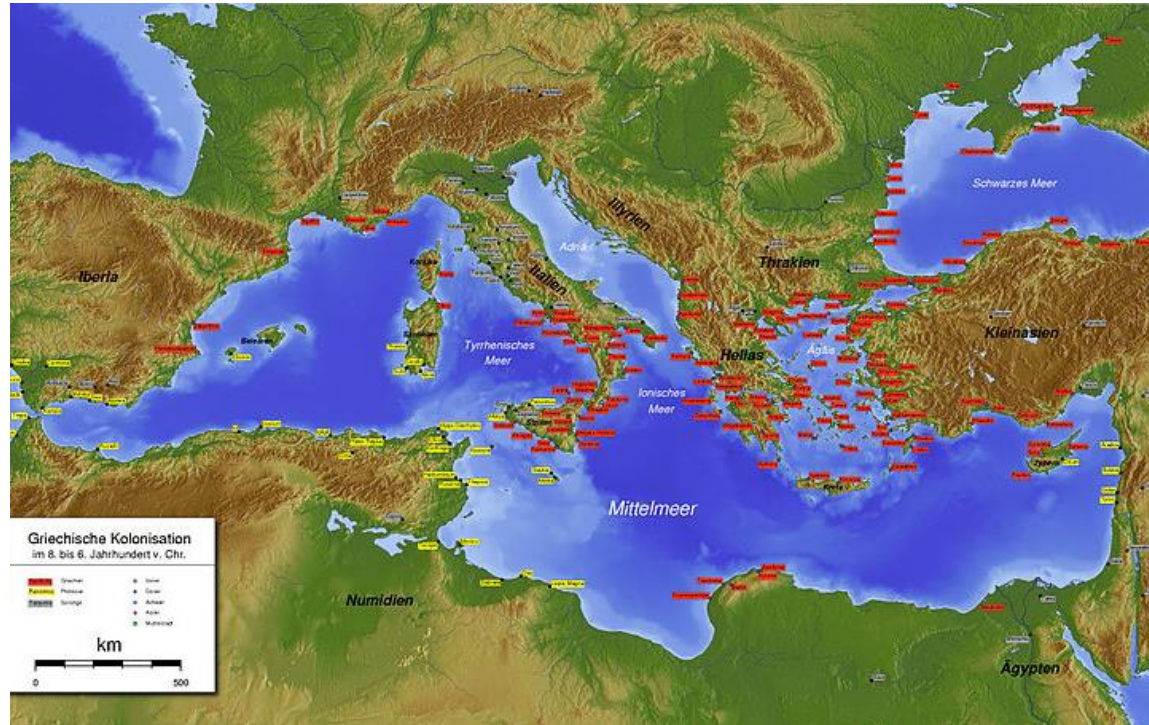
Τα αίτια του αποικισμού

- Η δημογραφική έκρηξη σε συνδυασμό με κάποια εσωτερική κρίση → επαρκείς εξηγήσεις για τις θέσεις που επιλέχθηκαν από τους αποίκους στη Νότια Ιταλία και Εύξεινο Πόντο.
- Φροντίδα διανομής των κατακτημένων γαιών (διανομές → οικιστής = αρχηγός αποστολής).
- Ανασκαφές στα Ίσχια (Πιθηκούσες, αρχαιότατη ελληνική εγκατάσταση) δείχνουν την ύπαρξη εργαστηρίων **μεταλλεύματος σιδήρου** → ο εφοδιασμός σε μέταλλα **δεν ήταν έξω από τα ενδιαφέροντά** των αποίκων της Εύβοιας.
- Όμως οι άποικοι Χαλκιδείς και Ερετριείς ιδρύουν την Κύμη στην καρδιά μιας εύφορης κοιλάδας.

Τα αίτια του αποικισμού

- Η ελληνική πόλη από τη γέννησή της **είχε ανάγκη γη αγροτική** που θα μοιράζονταν τα μέλη της αστικής κοινότητας.
- Ίδρυση νέας πόλης → κατάκτηση χώρας και **καλλιεργήσιμης γης** → αποικισμός μέσω απόκτησης γης από όσους τη στερούνταν
- Επιλογή τοποθεσίας → εφοδιασμός σε μέταλλα, ξυλεία, → έλεγχος διελεύσεων (στρατηγικοί και εμπορικοί δρόμοι)
- Η ελληνική πόλη χωρίς εδαφικές κτήσεις ήταν κάτι **αδιανόητο.**

Β' ελληνικός αποικισμός

Χάρτης με τις πόλεις-σταθμούς του Β' ελληνικού αποικισμού.
(<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:AntikeGriechen1.jpg>)

Το αρχαιοελληνικό πλοίο

Τμήμα αγγείου με παράσταση πλοίου.
(http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Boat_Cdm_Paris_322_n1.jpg)

Στάδια αποικισμού στη Μεσόγειο

- **Α΄ περίοδος εξάπλωσης : μέσα 8^{ου} αι.**

Ευβοείς και Έλληνες από την ηπειρωτική Ελλάδα → **Νότια Ιταλία, Σικελία**

Πιο συγκεκριμένα:

- **Ευβοείς** → Πιθηκούσες (775 π. Χ.), Κύμη στην Καμπανία (**Αίτια** → αναζήτηση μεταλλευμάτων σιδήρου και καλλιεργήσιμης γης)
- **Χαλκιδείς** → Νάξος, Κατάνη, Λεοντίνοι, Ζάγκλη, Ρήγιο (Από την εποχή της σύρραξης για το **Ληλάντιο πεδίο** η ηττημένη Ερέτρια έπεσε σε μααρασμό) (Ληλάντιος πόλεμος, τέλη 8^{ου} π. Χ. αιών.)
- **Μεγαρείς** → Υβλαία Μέγαρα
- **Κορίνθιοι** → Συρακούσες
- **Λοκροί** → Επιζεφύριοι Λοκροί
- **Ρόδιοι και Κρήτες** → Γέλα

Στάδια αποικισμού στην Μεσόγειο

- Β' περίοδος εξάπλωσης: δεύτερο τέταρτο του 7^{ου} αι.
  - Έλληνες από νησιά και Μ. Ασία → Δύση, Αφρική, Εύξεινο Πόντο.
  - **Ίδρυση αποικιών από τις αποικίες στη Νότια Ιταλία.**
  - Μετατόπιση ενδιαφέροντος → Β. Αιγαίο, Προποντίδα, Εύξεινο Πόντο, Παράλια Αφρικής, Γαλατίας και Ισπανίας.

Β' περίοδος αποικισμού

Σημαντικές αποικίες

- Θάσος < Πάρος
- Μαρωνεία < Χίος
- Αίνος < Κύμη
- Αστακός, Χαλκηδόνα, Σηλυμβρία, Βυζάντιο < Μέγαρα
- Κύζικος, Άβυδος, Σινώπη < Αμισός, Ίστρος, Όλβια < Μίλητος

Β' περίοδος αποικισμού

Σημαντικές αποικίες

- Κυρήνη < Θήρα
- Ναύκρατις (πρακτορείο) < άποικοι από Χίο, Τέω και Φώκεια
- **Μασσαλία < Φώκεια** (πλούσια σε κασσίτερο, έλλειψη χώρας → διαμετακομιστικό λιμάνι → στροφή στο εμπόριο, με γαλέρες 'πεντηκοντόρους)
- Μασσαλία → ίδρυσε πρακτορεία στην Ιβηρική.
- Η ίδρυση πρακτορείων και οικισμών → που έγιναν ανεξάρτητες πόλεις από τις Ηράκλειες στήλες – μέχρι τον Καύκασο θα έχει σημαντικές συνέπειες για την ανάπτυξη του ελληνικού κόσμου.

Τα χαρακτηριστικά του 2^{ου} ελληνικού αποικισμού

Οικιστής → αρχηγός εκστρατείας, οργάνωνε τις νέες πόλεις.

- διανομή καλλιεργήσιμης γης (ίσως με κλήρο π.χ. Υβλαία Μέγαρα)
- χτίσιμο ιερών.
- θέσπιση νόμων (συχνά αντιγραφή μητρόπολης) π.χ. νήσος Λιπάρι (580 π. Χ.) <Κνίδος και Ρόδος αντί για διανομή της γης έκαναν ομαδικές καλλιέργειες.

Τα χαρακτηριστικά του 2^{ου} ελληνικού αποικισμού

Σχέσεις με το ντόπιο περιβάλλον

- ο εγχώριος βασιλιάς χαρίζει γαίες ή προνόμια π.χ. Άμασις στην Αίγυπτο ή στα Υβλαία Μέγαρα στους Μεγαρείς.
- σύναψη γάμων στη Μασσαλία → ο βασιλιάς παντρεύει την κόρη του, Πρώτη, με τον οικιστή από τη Φώκεια.
- οι εγχώριοι πληθυσμοί σε κατάσταση δουλείας, π.χ. Βιθυνοί στο Βυζάντιο.
- ειρηνικές σχέσεις, π. χ. στη Σικελία οι ντόπιοι με τους Χαλκιδικείς.
- Εντάσεις, όμως, στη Γέλα και στις Συρακούσες.

Συνέπειες του 2^{ου} ελληνικού αποικισμού

Η εξάπλωση των Ελλήνων από τον 8^ο – 6^ο π. Χ. αιώνα μετέβαλε αισθητά την ισορροπία του κόσμου της Μεσογείου.

Συνέπειες του αποικισμού

- **Εξάπλωση ελληνικού πολιτισμού:** διάχυση θρησκευτικών πεποιθήσεων, κοινωνικών πρακτικών, τεχνικών, τέχνης, νόμων και γραφής.
- **Ανταλλαγή ιδεών** → μεταβολές στις κοινωνικές δομές των ελληνικών πόλεων.
- **Ανάπτυξη εμπορίου.**

Ανάπτυξη του εμπορίου

1. Η ίδρυση ελληνικών αποικιών στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο της Μεσογείου δημιούργησε βαθμιαία ένα **τεράστιο δίκτυο εμπορικών ανταλλαγών**.
2. Η ανταλλαγή εμπορευμάτων ανάμεσα στις αποικίες και τις μητροπόλεις καθώς και ανάμεσα στις αποικίες και τους αυτόχθονες λαούς, σ' όλη την έκταση της Μεσογείου και του Εύξεινου Πόντου, είχε ως αποτέλεσμα τη **θεαματική ανάπτυξη του εμπορίου**.
3. Η ανάπτυξη του εμπορίου αύξησε τη ζήτηση βιοτεχνικών προϊόντων κι αυτή με τη σειρά της προκάλεσε την ανάπτυξη της βιοτεχνίας.

Ανάπτυξη του εμπορίου

4. Καθώς το εμπόριο αναπτυσσόταν αναγκαστικά βελτιώθηκαν και τα μέσα διεξαγωγής του. Η εξέλιξη της ναυπηγικής τέχνης έδωσε μεγαλύτερα, ταχύτερα και ασφαλέστερα πλοία για τη μεταφορά ανθρώπων και εμπορευμάτων.
5. Παράλληλα, η ανάγκη καθιέρωσης κοινά αποδεκτών μονάδων μέτρησης της αξίας των εμπορευμάτων έφερε τη διάδοση του νομίσματος και τα πρώτα βήματα εκχρηματισμού της οικονομίας.

Η κρίση της αριστοκρατίας

Πηγές:

- Ομηρικά έπη
- λυρική ποίηση
- παραστάσεις → χαρακτηριστικά ζωής.

Η κρίση της αριστοκρατίας

- **άριστοι** → ‘οι καλύτεροι από όλους’
  - **δραστηριότητες:** κυνήγι, πόλεμος, επίβλεψη οίκων και κτημάτων που καλλιεργούσαν δούλοι ή εξαρτημένοι αγρότες
- **Αριστοκρατίες**
  - εκλεπτυσμένες – Μ. Ασία
  - άξεστες-Αττική και Πελοπόννησο, όμως με τις ίδιες αξίες.

Οι 3 παράγοντες κρίσης της αριστοκρατίας

- αγροτική κρίση
- αλλαγή της πολεμικής τακτικής
- εφεύρεση νομίσματος

Πηγές για την αγροτική κρίση

- **Ησίοδος - *Ιλιάδα***
  - κατονόμαζαν 'δωροφάγους βασιλείς' αλλά δεν έφταναν στην επανάσταση.
    - έλλειψη γης, στενοχωρία.
    - δημογραφική έκρηξη.
    - ίση διανομή κληρονομιών.
  - Αίτημα → ισομοιρία της γης, αναδασμός.

Πηγές για την αγροτική κρίση

- **Αριστοτέλης, Αθηναίων πολιτεία - Πλούταρχος, Βίος Σόλωνα.**
- **Αθήνα 7^{ος} π. Χ.** → ακραία ανισότητα γαιοκτησίας → οικονομική ανασφάλεια → δυσαρέσκεια → στάση
- **Αριστοτέλης** → οι φτωχοί υποδουλώθηκαν στους πλούσιους: Εκτημόριοι (1/6 από την παραγωγή το χρωστούσαν. Όσοι δεν μπορούσαν να εξοφλήσουν τα χρέη τους γίνονταν δούλοι)
- **Πλούταρχος** → εκτημόριοι: αγρότες εξαρτημένοι-χρεωμένοι χωρικοί (ελεύθεροι χωρικοί)

Πηγές για την αγροτική κρίση

- **Σόλων**
  - **Άρση υποθηκών** - Απελευθέρωση από τα ασήκωτα βάρη.
  - **Επαναφορά** αυτών που είχαν πουληθεί ως δούλοι ή είχαν αυτοεξοριστεί.
  - **Αντιτάχθηκε στο αίτημα** για αναποδογύρισμα του ιδιοκτησιακού καθεστώτος → αυτό σημαίνει ότι ένα μέρος του πληθυσμού της πόλης είχε ευαισθητοποιηθεί στο θέμα της ισότητας των δικαιωμάτων.

Η οπλιτική επανάσταση (7^{ος} αιώνας)

Από τον 7^ο αιώνα νέος τρόπος διεξαγωγής μάχης → η **φάλαγγα**.

- **Οπλίτης** → βαρύ οπλισμό (θώρακα –κράνος- δόρυ –ασπίδα στρογγυλή με 2 λαβές).
- **διάταξη σε φάλαγγα** → η συλλογική μαχητική προσπάθεια δίνει τη νίκη σε αυτούς που θα μείνουν κύριοι του εδάφους τους.

Η οπλιτική επανάσταση (7^{ος} αιώνας)

σημασία αυτής της αλλαγής

1. θρίαμβος της **αρχής της ισότητας και ανταλλαξιμότητας** → η ισότητα μεταξύ ομοίων αποκλείει το ατομικό κατόρθωμα.
2. επιβεβαιώνει το **δεσμό της πόλης με το έδαφός της** → προάσπιση πατρίου εδάφους
3. Η φάλαγγα **συνασπίζει όλους** αυτούς που μπορούν να προμηθευτούν την πανοπλία τους.
4. Ο **πόλεμος παύει να είναι προνόμιο των αριστοκρατών** → ο κύκλος επεκτείνεται και συμπεριλαμβάνει αυτούς που αποτελούν την κοινότητα της πόλης.

Η οπλιτική επανάσταση (7^{ος} αιώνας)

σημασία αυτής της αλλαγής

5. Αριστοτέλης *‘πόλις οπλιτών’*
6. Εκτός από τη Σπάρτη δεν υπήρχε πλήρης αντιστοιχία (σώμα πολιτών = σώμα οπλιτών).
7. Η υιοθέτηση της φάλαγγας των οπλιτών συντέλεσε στη **σύμπραξη** εκείνων που αποτελούσαν **το δήμο** με εκείνους που αποτελούσαν **το σώμα των οπλιτών** → **τροποποίηση πόλης**.
8. Έτσι αυτοί που καλούνταν να συμμετάσχουν στην υπεράσπιση του εδάφους της πόλης δεν ήταν δυνατόν να μην απαιτούν το μερίδιό τους από τα ωφελήματα του πολέμου (μερίδιο σε **λάφυρα** και σε **κατακτημένα εδάφη**) → η **αρχή της ισότητας επεκτάθηκε από το υλικό στο πολιτικό επίπεδο**.

Η εφεύρεση του νομίσματος

Τέλος του 7^{ου} π.Χ. αιώνα στην ασιατική Ελλάδα (χρήση νομίσματος από τους Λυδούς).

Αριστοτέλης

- **Η Εφεύρεση του νομίσματος** ήταν αποτέλεσμα της ανάπτυξης των εμπορικών ανταλλαγών λόγω του ότι ήταν ευκολότερες και το νόμισμα αποτελούσε ένα **μέτρο υπολογισμού της αξίας** των ανταλλασσόμενων προϊόντων.
- [το νόμισμα χωρίς υποδιαίρεσεις δεν έπαιζε ρόλο στις τοπικές συναλλαγές για αυτό και η κυκλοφορία νομισμάτων ήταν περιορισμένη]
- Μάλλον συντέλεσε στον προσδιορισμό των αξιών, έννοια **ηθική και όχι οικονομική**.

Η εφεύρεση του νομίσματος

- **Το νόμισμα** → μέσο ομαλοποίησης των κοινωνιών (στα χέρια των νομοθετών που επιθυμούσαν τη σωστή ισορροπία ανάμεσα στα μέλη της κοινότητας της πόλης)
- **Χρησιμότητα** → παρακράτηση φόρων, αμοιβή μισθοφορικού στρατού, ποινές.
- **Συνέπειες** → πλούτος κινητός στα χέρια των εμπόρων και τεχνητών σε αντίθεση με τον πλούτο των αριστοκρατών της πόλης) π. χ. ποίημα του Θέογνη του Μεγαρέα.
- Όμως στην κλασική Αθήνα, την πιο εμπορική πόλη, οι βιοτέχνες και οι έμποροι αντιμετώπιζονταν με καχυποψία.
- **Συμπέρασμα** → το νόμισμα δεν έφερε την κρίση αλλά συνέβαλε στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας του ελληνικού κόσμου και στην έξοδο από την κρίση

Οι Τύραννοι

- 7^{ος} π. Χ. αριστοκρατική κοινωνία → αναταραχές
- προτού τους νομοθέτες, που με την θέσπιση των νόμων εξασφάλισαν δικαιοσύνη και εξομάλυναν τις αντιθέσεις, εγκαθιδρύθηκαν οι τυραννίες, καθεστώτα που ήταν η ίδια η άρνηση των αξιών της πόλης

Οι Τύραννοι

Αρχαϊκές τυραννίες

- Ο **Θουκυδίδης** (1, 13, 1) συνέδεε την εμφάνιση των τυραννίδων στο ελλαδικό χώρο με τον πλούτο και τη δύναμη της ναυτιλίας (π.χ. Κόρινθος, Σάμος) όχι της εμπορικής αλλά του πολεμικού ναυτικού (εφεύρεση τριήρους).
- **Πλούτος** → αύξηση πόρων, προσόδων από τη φορολόγηση του εμπορίου (Οι αρχαίοι συνέδεαν τη τυραννίδα με μια αγροτική πολιτική επωφελή για το δήμο).
- Η τυραννίδα ήταν μια από τις απαντήσεις που δόθηκαν στην κρίση της αριστοκρατικής κοινωνίας του 7^{ου} π. Χ. και μετά. Η πολιτική των τυράννων, που στηρίζονταν αρχικά σε όσους αισθάνονταν αποδιωγμένοι (αγρότες εξαθλιωμένοι, οπλίτες που ενδιαφέρονταν για πολιτική ισότητα) συντέλεσε ώστε να καταστραφούν οι βάσεις της κοινωνίας.

Οι ελληνικές πόλεις που γνώρισαν την τυραννίδα

- Κόρινθος
- Συκιών
- Άργος
- Σάμος
- Αθήνα
- Μέγαρα

Η αρχαία Κόρινθος

Χάρτης της αρχαίας Κορίνθου.
(http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Map_of_Argolis.jpg)

Οι Κυψελίδες της Κορίνθου

Κόρινθος

- στρατηγική και εμπορική σημασία
- ναυπηγικό κέντρο (ναυπηγήθηκαν οι πρώτες τριήρεις)
- ακμή κεραμικής
- πρωτοπόροι στον αποικισμό

→ Δεν ξέρουμε την επίδραση της ανάπτυξης του εμπορίου και της βιοτεχνίας / χειροτεχνίας στην αριστοκρατική κοινωνία της πόλης.

Οι Κυψελίδες της Κορίνθου

Κύψελος, γιος του Βακχιάδη: 7^{ος} αιώνας - 1^{ος} τύραννος Κορίνθου.

- απόκτησε την εύνοια του δήμου, γιατί **δεν επέβαλλε πρόστιμα, ούτε ποινές φυλάκισης ή δουλεία** σε όσους δεν μπορούσαν να εξοφλήσουν τα χρέη τους.
- Κινήθηκε **εναντίον της ολιγαρχίας** και μερίμνησε για την **ίση διανομή**. Κυκλοφορούσε χωρίς φρουρά (Αριστοτέλης), ίσως τον προστάτευε ο δήμος των οπλιτών.
- Παρακράτηση του 1/10 των αγαθών στην Κόρινθο για το Δία.
- **1^η κοπή νομισμάτων.**
- ίσως και νέα διανομή μεριδίων → μακροήμερευση.

Ο Περίανδρος (668 – 584 π. Χ.)

- Διατηρούσε 300 δορυφόρους και ήταν περιώνυμος για την κακουργία του. Προέβη σε κοινωνικές αλλαγές και προστάτευσε τις τέχνες και τα γράμματα, για αυτό και θεωρήθηκε ως ένας από τους 7 σοφούς της αρχαιότητας.
- Περιορίσε τις δαπάνες και φορολόγησε τους πλούσιους - Προέβη σε κατασχέσεις των περιουσιών τους.
- Ακολούθησε επιτυχή ναυτική πολιτική και σχέσεις με τους Λυδούς.
- **Ο Ηρόδοτος** μάς πληροφορεί ότι κάποτε ο Περίανδρος ζήτησε συμβουλή από τον τύραννο της Μιλήτου Θρασύβουλο πώς να στερεώσει καλύτερα την Αρχή του και έλαβε με συμβολική πράξη την απάντηση, ότι θα πρέπει να εξοντώσει κάθε ισχυρό αντίπαλο ή αντιδρώντα στο έργο του.
- Το α' μισό του 6^{ου} αιώνα η **Κόρινθος** ήταν η πόλη με τη μεγαλύτερη αφθονία αγαθών.

Ο Ψαμμήτιχος

- Ο Ψαμμήτιχος διαδέχτηκε τον θείο του Περίανδρο. Κυβέρνησε 3 χρόνια και μετά εκδιώχτηκε από τους Κορινθίους.
- Όταν έπεσε η τυραννία, εγκαταστάθηκε πολίτευμα ολιγαρχικό, όμως οι αλλαγές που έγιναν κατά τα χρόνια της τυραννίας έφεραν στην εξουσία μια άλλη μορφή ολιγαρχίας: **τα πλούτη παρά η καταγωγή προσδιόριζαν τη συμμετοχή στις δημόσιες υποθέσεις.**

Αρχαία Σικυώνα

Χάρτης της αρχαίας Σικυώνας.
(<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lechaem-es.svg>)

Οι Ορθαγορίδες της Σικυώνας

- Ο Ορθαγόρας (πολέμαρχος με φήμη στο δήμο των οπλιτών), ιδρυτής της δυναστείας που κυβέρνησε από **7^ο π.Χ. αιώνα - 510 π. Χ.**
- Ο Κλεισθένης ανέτρεψε το Μύρωνα, γιο του Ορθαγόρα, και στις **αρχές του 6^{ου} π. Χ** αιώνα έγινε τύραννος (ήταν παππούς του γνωστού Κλεισθένη). Επί των ημερών του τονώθηκε το ιωνικό στοιχείο και έτσι αναπτύχθηκε το εμπόριο και η βιοτεχνία και παρατηρείται αναγέννηση των τεχνών. Οι Σικυώνιοι πρωτοπόρησαν σε όλες τις τέχνες, κυρίως στην ζωγραφική και γλυπτική.

Οι Ορθαγορίδες της Σικυώνας

- Ο Κλεισθένης έδωσε καινούργια ονόματα στις φυλές που κατοικούσαν στην Σικυώνα (3 δωρικές φυλές και 1 ιωνική, στην οποία ανήκαν οι Ορθαγορίδες). Την δική του την ονόμασε 'Αρχέλαοι' (Άρχοντες του λαού), και γελοιοποιώντας τις άλλες τρεις δωρικές φυλές τις ονόμασε: 'Υάται' (Γουρουνάκια), 'Χοιρέται' (Γουρούνια), 'Ονεάται' (Γαϊδούρια).
- Η κόρη του Κλεισθένη, Αγαρίστη, παντρεύεται τον αθηναίο Μεγακλή (είναι η γιαγιά του Περικλή).
- Η Σικυών συμμετείχε στον 1^ο ιερό πόλεμο για την προάσπιση του μαντείου των Δελφών → εξασφάλιση υποστήριξης μαντείου.
- 570 π. Χ. λήξη τυραννίδας με την επέμβαση της Σπάρτης και μετατροπή του πολιτεύματος σε ολιγαρχικό.

Ο πρώτος ιερός πόλεμος (595 - 585 π. Χ.)

- Ο **πρώτος ιερός πόλεμος** ήταν ο πρώτος από μία σειρά πολέμων που έγιναν με σκοπό τον έλεγχο του Μαντείου των Δελφών. Ο πόλεμος διεξήχθη μάλλον από το **595 έως το 585 π.Χ.** ανάμεσα στην συμμαχία που την αποτελούσαν **οι Θεσσαλοί, οι Σικυώνιοι και οι Αθηναίοι** και στην Φωκική πόλη **Κίρρα**.
- **Αφορμή** για το ξέσπασμα του πολέμου αποτέλεσε το γεγονός πως οι κάτοικοι της Κίρρας παρενοχλούσαν τους προσκυνητές του μαντείου των Δελφών.
- Τα βαθύτερα **αίτια** του πολέμου όμως βρίσκονταν στις φιλοδοξίες των Θεσσαλών να επικρατήσουν οριστικά στην Φωκίδα και να ελέγξουν το μαντείο των Δελφών, ενώ οι Σικυώνιοι είχαν στόχο να απαλλαγούν οριστικά από τους Κιρραίους πειρατές που δρούσαν στον Κορινθιακό κόλπο και είχαν εξελιχθεί σε απειλή γι' αυτούς.

Ο πρώτος ιερός πόλεμος (595 - 585 π. Χ.)

- **Οι συνέπειες του πρώτου ιερού πολέμου:**
  - Καταστράφηκε η πόλη Κίρρα, πιθανόν και η Κρίσα.
  - η πόλη των Δελφών έγινε ανεξάρτητη και παραχωρήθηκε σε αυτή το Κρισαίο.
  - οι Θεσσαλοί κυριάρχησαν στην Φωκίδα για είκοσι ακόμα χρόνια μέχρι να ηττηθούν από τους Βοιωτούς και να αποσυρθούν τελικά.
  - οι δεσμοί μεταξύ των φωκικών πόλεων ενισχύθηκαν περισσότερο τα επόμενα χρόνια, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίσουν από κοινού τους Θεσσαλούς το 510 π. Χ. όπου, αφού επικράτησαν, απαλλάχτηκαν από την απειλή των Θεσσαλών.

Ο Φείδων του Άργους

- **Ο Φείδων**, κληρονομικός βασιλιάς του Άργους, επειδή συγκέντρωσε στα χέρια του όλες τις εξουσίες, ονομάσθηκε τύραννος. Το 669 π. Χ., νίκησε τους Λακεδαιμόνιους στην Ισία, και έγινε κυρίαρχος της πεδιάδος που βρίσκεται στα όρια της Αργολίδας με την Λακωνία. Το επόμενο έτος, 668 π. Χ., επενέβη στην Ολυμπία υπέρ των κατοίκων της Πίζας, για να πάρουν υπό την κηδεμονία των τους Ολυμπιακούς Αγώνες από τους Ηλιείς.

Ο Φείδων του Άργους

Ο Φείδων είχε μεγάλη επιρροή όχι μόνο στην Πελοπόννησο, αλλά και στην υπόλοιπη Ελλάδα:

- Εισήγαγε **μέτρα χωρητικότητας** και **σταθμά βάρους**, τα οποία πολλές πόλεις υιοθέτησαν
- Έκοψε **νομίσματα** και στο στρατιωτικό τομέα υιοθέτησε τη **φάλαγγα**. Σύμφωνα με τον **Αριστοτέλη**, εφεύρε τα νομίσματα και έκοψε το πρώτο νόμισμα στο νησί της Αίγινας, που ήταν υπό την κυριαρχία του.

Ο Πολυκράτης της Σάμου

- Στην Ιωνία > πρώτη εμφάνιση της λέξης τύραννος.
- **Πολυκράτης** → αριστοκρατικής καταγωγής (Αιάκης ο πατέρας του, γνωστός από επιγραφή αφιερωμένη στο Ηραίο)
- δεν ξέρουμε πώς πήρε την εξουσία:
  - ίσως από τη ναυτιλία είχε δημιουργηθεί ένας δήμος, αστικός, που κατάφερε να αποσπάσει προνόμια και έτσι ο Πολυκράτης εμφανίστηκε ως προστάτης του
  - ή ίσως από πειρατεία στο Αιγαίο

Ο Πολυκράτης της Σάμου

Πολυκράτεια έργα (κατά τον Αριστοτέλη)

- σήραγγα Ευπαλίνου (7 στάδια)
- Μόλος στη θάλασσα
- Ηραίον (αρχιτέκτων Ροίκος)
- τάφος γύρω από τα τείχη της Σάμου

Ευπαλίνειο όρυγμα

Άποψη του ευπαλίνειου ορύγματος.
(http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eupalinia_n_aqueduct.JPG)

Το Ευπαλίνειο όρυγμα

- Το **Ευπαλίνειο όρυγμα** είναι μια σήραγγα μήκους 1036 μέτρων κοντά στο Πυθαγόρειο της Σάμου, η οποία κατασκευάστηκε κατά τον 6^ο αιών. π. Χ., για να χρησιμεύσει σαν υδραγωγείο. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του ήταν ότι ανοίχθηκε ταυτόχρονα και από τις δυο πλευρές του βουνού: το όρυγμα ήταν *αμφίστομον*, όπως το χαρακτήρισε ο **Ηρόδοτος**. Οι δυο σήραγγες συναντήθηκαν περίπου στο μέσον με αξιοθαύμαστη ακρίβεια, κάτι που ήταν εξαιρετικά σημαντικό επίτευγμα για τα τεχνολογικά δεδομένα της εποχής. Ένα μέρος του ορύγματος είναι σήμερα επισκέψιμο.
- Η κατασκευή του ορύγματος έγινε με εντολή του τυράννου Πολυκράτη και εκτιμάται ότι διήρκεσε 10 χρόνια. Ο σχεδιαστής και μηχανικός του έργου ήταν ο αρχιτέκτονας –μηχανικός **Ευπαλίνος**, γιος του Ναυστρόφου, από τα Μέγαρα.

Ο Μαιάνδριος

- Η τυραννία του Πολυκράτη τελείωσε με τραγικό τρόπο: στην προσπάθεια του (δελεασμένος από τους Θησαυρούς) να βοηθήσει τον Πέρση Οροίτη που κινδύνευε από τον Καμβύση, βρήκε τραγικό θάνατο.
- Κατά την απουσία του ο Πολυκράτης είχε εμπιστευτεί τη διακυβέρνηση στο 'γραμματέα' του, **Μαιάνδριο**. Ο Μαιάνδριος, όταν αναγγέλθηκε ο θάνατος του Πολυκράτη **παρέδωσε την εξουσία στη γενική συνέλευση των πολιτών Σάμου διακηρύσσοντας ότι όλοι είναι ίσοι μπροστά στο νόμο**. Παραχώρησε στο δήμο των πολιτών μερίδιο από την 'κοινή' περιουσία (λάφυρα, γη, υλικά).
- Η προσπάθεια του Μαιάνδριου δείχνει ότι η τυραννίδα είχε αλλάξει πολλά στο εσωτερικό της αριστοκρατικής κοινωνίας. Η τυραννίδα γεννήθηκε από την κρίση της αριστοκρατικής κοινωνίας. Ο Μαιάνδριος αναγνωρίζοντας όλους ως ομοίους ζητούσε για τους Σαμίους την ισονομία.
- Όταν οι Πέρσες κυρίευσαν το νησί, εγκατέστησαν τύραννο τον αδελφό του Πολυκράτη, **Συλοσώντα**.

Οι Τυραννίδες της Δύσης

Ιδιαίτερο γεωγραφικό και πολιτιστικό πλαίσιο:
παρουσία ντόπιων πληθυσμών, διαδοχικές αφίξεις αποίκων, γειτνίαση με Ετρούσκους και Καρχηδόνιους.

1. Αριστόδημος της Κύμης:

- Κατέλαβε την εξουσία με τη βοήθεια των ντόπιων
- Νίκησε τους Ετρούσκους
- Έδωσε λαϊκό χαρακτήρα → διανομή γης που αφαίρεσε από τους εχθρούς
- Ισηγορία

Οι τύραννοι των Συρακουσών:

Ο Γέλων

- **Ο Γέλων, γιος του Δεινομένη:** αρχηγός του ιππικού (ιππείς = οι πλουσιότεροι από τους πολίτες). Με τη βοήθειά τους πήρε την εξουσία μετά το θάνατο του Ιπποκράτη. Εκμεταλλεύτηκε το γεγονός ότι πλούσιοι γαιοκτήμονες, οι **γαμόροι**, είχαν εκδιωχθεί από τις Συρακούσες κατά τη διάρκεια επανάστασης.
- **Γέλων** → κυρίαρχος της ανατολικής Σικελίας, κυρίευσε τα Υβλαία Μέγαρα, σκότωσε ή πούλησε τους φτωχούς σαν δούλους, ενώ οι οικονομικά ισχυροί μεταφέρθηκαν στις Συρακούσες, όπου τους δόθηκε το δικαίωμα του πολίτη.
- **Ηρόδοτος** → Οι Έλληνες το 480 π. Χ. λόγω της περσικής απειλής του απηύθυναν έκκληση για βοήθεια.
- **Καρχηδόνιοι** → κυρίαρχοι στο δυτικό τμήμα της νήσου → σύγκρουση με το Γέλωνα → **τους συνέτριψε** την ίδια μέρα με την ναυμαχία της Σαλαμίνας (κατά την παράδοση).

Οι τύραννοι των Συρακουσών: Ιέρων (477 -466 π. Χ.)

- Νίκησε τους Ετρούσκους στην Κύμη το 474 π. Χ. → επέκταση κυριαρχίας Συρακουσών.
- Στηριζόταν σε **σύνθετη στρατιωτική δύναμη**: Έλληνες, Συρακοσίους, μισθοφόρους.
- **Αυλή περίλαμπρη** → υποστήριξε τους ποιητές, τους μουσικούς και γενικά τους καλλιτέχνες. Στην αυλή του έζησαν ο Πίνδαρος, Αισχύλος, Σιμωνίδης, Επίχαρμος, Ξενοφάνης Βακχυλίδης), ενώ γύρω στο 470 π. Χ. συνδέθηκε με τον εξόριστο από την Αθήνα Θεμιστοκλή.
- Επίσης λέγεται ότι οι ίπποι του Ιέρωνα κέρδισαν στους Ολυμπιακούς αγώνες το 468 π. Χ.

Οι τύραννοι των Συρακουσών: Θρασύβουλος

- Βιαιότερος από τον Ιέρωνα.
- Εγκατάσταση δημοκρατίας μετά το θάνατό του.
  - Οι τυραννίδες της δύσης διαφέρουν λόγω εγχώριου πληθυσμού, συνθηκών αποικισμού, και συνεχούς απειλής από τους Καρχηδόνιους.

Βιβλιογραφία

- Mosse, Cl. – An. Schnapp – Gourbeillon, *Επίτομη Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας* (2000-31 π. Χ.), Μτφρ. Λ. Στεφάνου. Αθήνα, εκδ. Παπαδήμα 2010.
- Αριστοτέλης, *Αθηναίων πολιτεία*
- Ηρόδοτος, *Ιστορία Α*
- Θουκυδίδης, *Ιστορίαι Α*
- Όμηρος, *Ιλιάδα*
- Πλούταρχος, *Βίοι Παράλληλοι* (Βίος Σόλωνα)

Τέλος Ενότητας

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης